



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет  
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

---

**ВІСНИК КУРАТОРА № 60**

(листопад 2019 р.)

Дніпро – 2019

УДК 378

Укладач:  
*С. П. Лагдан*

Рекомендовано до друку Вченою радою університету  
(протокол № 3 від 28.10.19)

## **ЗМІСТ**

1. ЩО ПОВИНЕН ЗНАТИ КУРАТОР ПРО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ? .....
2. ВІЛ/СНІД: МІФИ І РЕАЛЬНІСТЬ .....
3. НОВА РЕДАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ .....
4. ЗГАДАЙМО ЦІ ДАТИ (*МАТЕРІАЛИ ДО БЕСІД У ГРУПАХ*) .....
- 4.1. Основні напрямки діяльності Європейського Союзу  
        (до Дня народження ЄС).....
- 4.2. Феномен Марії Матіос (до 60-річчя від дня народження) .....

## ЩО ПОВИНЕН ЗНАТИ КУРАТОР ПРО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ?

Проблема збереження здоров'я населення на сучасному етапі існування цивілізації постає надзвичайно гостро, особливо це стосується підростаючого покоління. Хлопці та дівчата є найдорожчим репродуктивним, інтелектуальним, економічним, соціальним і культурним резервом держави. З цього контингенту поповнюються трудові ресурси, комплектуються збройні сили країни. Здоров'я у всі часи вважалося найвищою цінністю, основною складовою життя людини. Водночас воно є важливим показником активного творчого життя людини, її благополуччя, самопочуття, радості.

Згідно з даними вчених, здоров'я людини більш ніж на 50 % зумовлено її способом життя, близько 40 % – соціальними і природними умовами, а також спадкоємністю, і лише на 10 % залежить від медичного обслуговування. Саме через це Національна доктрина розвитку освіти України ХХІ ст. своїми пріоритетними напрямками проголошує збереження та зміцнення здоров'я молоді.

Останнім часом Україна поступово перетворюється на країну соціального лиха. Існує проста форма визначення соціального стану нації – який стан її здоров'я, такий і образ у світі. А він зараз такий, що на Україну дивляться в Європі як на зникаючу націю. За тривалістю життя Україна займає 74 місце у світі та 37 у Європі. Аналіз статистичних даних за останнє десятиріччя свідчить про те, що Україна перебуває в стані демографічної кризи, яка характеризується депопуляцією, старінням населення та скороченням середньої тривалості життя. Це негативно впливає на розвиток економіки, рівень добробуту населення та знижує роль України в міжнародному співтоваристві. Чисельність населення в Україні постійно скорочується. За прогнозами спеціалістів, до 2050 року кількість мешканців в Україні зменшиться на 15 млн чоловік.

Сучасна Україна має невтішні показники захворювання молоді, яка навчається: близько 90 % юнаків і дівчат мають відхилення в стані здоров'я, понад 50 % – незадовільну фізичну підготовку. Тільки 11 % учнів та студентів не мають хронічних соматичних захворювань, 75 % дітей страждає на одне чи декілька захворювань, абсолютно здоровими народжуються лише 6 % малюків.

Така ситуація є наслідком багатьох чинників. У першу чергу це ігнорування правил здорового способу життя, від якого на 50 % залежить тривалість життя людини. Ситуацію з тютюнопалінням, уживанням алкоголю, наркотиків, розповсюдженням ВІЛ/СНІДу, туберкульозу можна розглядати як епідемію. На сьогодні в Україні налічується 16,5 млн курців. Цей показник надав Україні ганебне перше місце в Європі й друге у світі. На одного українця припадає в рік понад 2 500 цигарок, тобто по 7 щодня. Щороку тисячі українців помирають від хвороб, спричинених тютюнопалінням. За

найновішими даними, через фінансову кризу українці стали ще більше палити. Якщо цей процес не зупинити, то ми станемо першими за вживанням тютюну й у світі.

Ще одна біда України – вживання алкоголю. За даними ВООЗ щодо України, рівень вживання чистого алкоголю на одну людину в середньому становить 15,6 літрів на рік. За підрахунками цієї організації, незворотне ушкодження, самогеноцид народу настає за обсягу споживання 9 літрів чистого алкоголю на душу населення. Що ж конкретно до молоді, то майже 90 % підлітків до 18 років хоча б один раз спробували алкоголь, а 40 % уживають його регулярно. І лише 3,9 % принципово ніколи не вживають спиртних напоїв.

Основною тенденцією зростання і розвитку підростаючого покоління в ХХ столітті було прискорення цих процесів – акселерація. Акселерація торкнулася всього періоду росту і розвитку людини, починаючи з її народження, але саме підлітки-тинейджери привернули до себе особливо пильну увагу. У цей період життя найбільш яскраво виявлялися основні риси акселерації: прискорення росту, збільшення розмірів тіла і більш ранній початок статевого дозрівання.

До кінця ХХ століття закінчується акселерація в нашій країні, як і в ряді інших країн світу, що особливо помітно у великих містах. Поступово набирає поширення протилежний процес, який німецький дослідник І. Ріхтер назвав деселерацією. Цей процес у підлітків обох статей триває і в останні роки. Привертає на себе увагу те, що зміни зачіпають не зміни росту, а масу тіла й обхоплювальні параметри, що зумовлює явну зміну статури й відповідні патології.

За даними Державної служби статистики України, найпоширенішими хворобами серед молоді є: захворювання органів дихання; захворювання органів травлення; захворювання ока та придаткового апарату; захворювання шкіри та підшкірної клітковини; захворювання кістково-м'язової системи; захворювання ендокринної системи; захворювання інфекційні та паразитарні; захворювання нервової системи; травми та отруєння; захворювання сечостатевої системи.

На тлі подій, які відбуваються в Україні з кінця 2013 – початку 2014 р., гостро постало питання створення боєздатної армії. Саме через це проблеми, які пов'язані зі станом здоров'я допризовної молоді, актуальні як ніколи, адже від цього залежить залучення молодих людей до військової служби. Але протягом останніх років спостерігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я допризовної молоді. За даними Міністерства охорони здоров'я України, поширеність захворювань (усі зареєстровані хвороби (гострі та хронічні), якими хворіла особа протягом року) серед юнаків 15–17 років упродовж останніх 5 років збільшилась майже на 10 %. Особливо різке погіршення стану здоров'я 15–17-річних хлопців відбулося у 2013 р. –

20 391,8 осіб відповідного віку на 10 тис. населення, тобто протягом 2013 р. кожна молода людина віком 15–17 років хворіла більше двох разів.

Велику тривогу викликає стан здоров'я дітей і молоді, яка навчається. До 30 % дітей, які вступають до школи, мають низький рівень шкільної зрілості, тобто в них є очевидні недоліки фізичного розвитку і стану психіки; 17–19 % учнів мають надмірну вагу; до 12 % школярів потерпають від гіпертонії, до 50 % мають порушення різного ступеня в опорно-руховому апараті.

За даними фахівців, патологія репродуктивної системи вже є у 7–12 % дівчат. Гінекологічна патологія була виявлена у 8,5 % школярок і 15 % у дівчат, які навчаються в профтехучилищах. В активному репродуктивному віці гінекологічна патологія виявляється у 40–60 % жінок. Відсоток нормальних пологів складає 45,3 %. Звертає на себе увагу зростання материнської смертності при різкому зниженні народжуваності. І це за умови, що материнська смертність до 15 разів вища ніж у розвинених країнах.

Тривалі наукові дослідження виявляють погіршення стану здоров'я школярів, погіршується їхній фізичний розвиток, нервово-психічний стан, збільшується захворюваність гастроентерологічного профілю (гастрити, коліти, виразкова хвороба, вегето-судинна дистонія, алергія та анемія). При цьому з переходом у кожний наступний клас стан здоров'я школярів погіршується. За період навчання в школі стан здоров'я дітей погіршується в 4–5 разів, у два рази зростає кількість хронічно хворих дітей. Близько 45 % хлопців призовного віку страждають захворюваннями, які перешкоджають службі в збройних силах.

Низка авторів указують на погіршення стану здоров'я під час навчання в ЗВО. Така ситуація характеризується розумовим перевантаженням студентів, відсутністю повноцінного відпочинку, недостатнім забезпеченням побуту, розбалансованим і неповноцінним харчуванням, зростанням нервово-психічної напруги протягом усього навчального процесу, зниженням інтересу до фізичного виховання і самостійних занять фізичними вправами, низькою загальною фізичною активністю. Перехід до студентського життя пов'язаний зі зміною способу життя, побуту, часто місцем проживання. Підвищеної уваги вимагають до себе студенти, які вступають у навчальні заклади з невеликих міст і сіл, оскільки в процесі соціалізації особистості, зміни способу життя й місця проживання у молодих людей виникає необхідність вивільнення додаткового потенціалу сил організму в результаті складного адаптаційного процесу.

Упровадження нових технологій, інтенсифікація навчання потребують нервово-емоційного і фізичного навантаження студентів, що призводить до суттєвої перебудови психічних і фізіологічних станів. Кожен третій студент і кожна п'ята студентка переживає психологічний стрес. Кожен десятий студент може дозволити собі більш-менш повноцінне харчування. У багатьох відсутня мотивація до праці, бажання займатися спортом. 30 % студентів не мають потреби в заняттях фізичною культурою, 9 з 10 студентів мають

відхилення в стані здоров'я. Більше 60 % випускників ЗВО, за заявами роботодавців, не готові фізично працювати з тією інтенсивністю і віддачею, якої потребують ринкові відносини, що об'єктивно стримує науково-технічний прогрес у нашій державі.

Усі ці негаразди за несформованої потреби студентів до здорового способу життя негативно впливають на стан їхнього здоров'я. Відзначається, що кількість студентів спеціальної медичної групи збільшилася з 10 до 20–25 %, а в деяких ЗВО перевищує 40 % від загальної кількості студентів. За час навчання здоров'я студентів не поліпшується, більше того, відзначається його погіршення. Так, надмірне збільшення ваги відзначається у 53 % чоловіків і 64 % жінок. До другого курсу кількість випадків захворювань збільшується на 23 %, а до четвертого – на 43 %. Четверть студентів переходить у більш низьку медичну групу. Лише 5 % студентів показують високий рівень здоров'я, 6 % – вище середнього, 18 % – середній, 27 % – нижче середнього та 44 % – низький рівень.

Таким чином, джерела загроз для здоров'я учнів і студентів коріняться в першу чергу в умовах життя, способі навчання й виховання. Тому багато вчених підкреслюють необхідність участі системи народної освіти у вирішенні питань охорони здоров'я дітей.

Вважаючи основним завданням профілактичної медицини боротьбу з неінфекційними захворюваннями, учені й фахівці називають фізичну активність одним із головних чинників, які позитивно впливають на стан здоров'я. Автори відзначають негативний вплив на здоров'я гіпокінезії (недостатньої рухової активності) і до першочергових дій з охорони здоров'я відносять створення належних умов для занять фізичною культурою і спортом усього населення України.

Визначено, що серед негативних чинників ризику для здоров'я учнів і студентів сучасних освітніх закладів є: зниження рухової активності внаслідок згортання фізкультурно-масової роботи; переважання пасивного відпочинку; нераціональне харчування; надзвичайне поширення шкідливих звичок; ранні статеві стосунки; психологічний дискомфорт; незадовільна матеріально-технічна база, що у більшості випадків не дозволяє створити умови і режим навчально-виховного процесу відповідно до гігієнічних вимог. Спостерігається тенденція до збільшення хронічних захворювань серед учнівської та студентської молоді, пов'язаних із наявністю функціональних відхилень у діяльності серцево-судинної системи й зростання нервово-психічних розладів.

Вступивши до ЗВО, студент опиняється в нових соціальних і психофізіологічних умовах, а часто і в новому кліматичному середовищі. Навчання завжди пов'язане з емоційними стресами під час подолання важких навчальних ситуацій. Нові умови життя, нові знайомства, велика кількість навчальної інформації, посилення ритму життя створюють додаткові навантаження на інтелектуальну й емоційну сфери студентів.

Особливі перевантаження випробовують першокурсники. Учорашній школяр, стаючи студентом, потрапляє до незвичних для нього умов активної навчальної та наукової діяльності. Успішна адаптація студентів до нових умов навчання у ЗВО можлива лише за умови їх орієнтування на ведення здорового способу життя. Процес виховання свідомого ставлення молоді до власного здоров'я, здоров'я інших людей здійснюється шляхом передачі знань і формування умінь і навичок зміцнення та збереження здоров'я, виконання практичних дій здорового способу життя.

Сьогодні вже загальновизнано, що в перспективній системі вищої освіти повинні домінувати інформаційні компоненти. Адже система освіти повинна не лише давати необхідні знання про нове інформаційне середовище суспільства, а й формувати новий світогляд. Дослідження останніх років свідчать, що однією з причин виникнення настільки плачевної ситуації в погіршенні стану здоров'я студентів є відсутність у них достатньої інформації про важливість здорового способу життя, ролі рухової активності в зміцненні соматичного здоров'я й елементарні навички самоконтролю за своїм фізичним станом.

Установлено, що саме навчальні заклади, змістом існування яких є передача знань, розвиток різноманітних навичок і формування професійних компетентностей, є ідеальним соціальним інститутом для системного й систематичного вивчення їхнього впливу на здоров'я дітей, підлітків та молоді. Успішне вирішення цієї проблеми можливе також за умови функціонування всього навчального закладу як осередка формування здорового способу життя, школи здоров'я, широкого застосування здоров'язберезувальних технологій.

Навчання здоровому способу життя повинно бути системним і сприяти гармонійному розвитку психофізичних здібностей молоді. Воно не зводиться до періодичного спрямування на освідомлення здорового способу життя як колективної цінності. Така робота передбачає:

- по-перше, вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя і розробки методів оцінювання здоров'я індивіда;
- по-друге, формування свідомості й культури здорового способу життя;
- по-третє, розробку методик навчання молоді здоровому способу життя.

До основних складових здорового способу життя відносять: режим праці та відпочинку; організацію сну; режим харчування; організацію рухової активності; виконання вимог санітарії, гігієни, загартовування; профілактику шкідливих звичок; культуру міжособистісного спілкування; психофізичну регуляцію організму; культуру сексуальної поведінки. Дуже важливим є організація заходів щодо профілактики СНІДу, венеричних хвороб, наркоманії, тютюнопаління та інших шкідливих звичок.

Сьогодні молодь раніше починає статеве життя, дошлюбні зв'язки стали поширеними для обох статей за наявності й відсутності кохання. Лібералізація статевої моралі, часта зміна партнерів у поєднанні з низькою

сексуальною культурою породжують ряд серйозних наслідків – зростає кількість ВІЛ-інфікованих, збільшується число розлучень. Статева освіта не повинна носити заборонений, ізольований характер. Студенти повинні мати доступ і отримувати правдиву науково обґрунтовану інформацію. Основним джерелом інформації для студентів є:

- теоретичні і практичні заняття з фізичного виховання (38–51 %);
- вплив засобів масової інформації: газет, теле- і радіорепортажів (25–44 %);
- спеціальна література і відвідини спортивних видовищ (14–23 %).

Особливе значення для студентів мають заняття фізичними вправами. Процес формування у студентів ставлення до здорового способу життя як до необхідної життєвої цінності здійснюється під час проведення дисципліни «Фізична культура». Рухова активність управляє життям організму, його зростанням і розвитком. Дослідники встановили, що у студентів витрата енергії дорівнює 2 550–2 800 ккал/добу, при цьому для повноцінної життєдіяльності організму представників цієї групи необхідні витрати повинні складати 3 000–3 800 ккал/добу. Такий дефіцит за витратами енергії може бути ліквідований лише одним способом – підвищенням рухової активності.

Систематичне залучення м'язової системи до рухової активності робить величезний вплив на весь організм, стимулює інтелектуальну діяльність, підвищує продуктивність розумової праці і добре впливає на психічну й емоційну діяльність людини. Для цього потрібно цілеспрямовано використовувати доступні кожному студентові форми фізичної культури (ранкова гімнастика, прогулянки, біг «підтюпцем», заняття рухомими видами спорту, танцями, а також виконанням гімнастичних вправ).

Фізична культура і спорт необхідні для соціального становлення молоді людини в сучасному суспільстві, будучи важливим засобом його всебічного розвитку. Тому фізична культура в структурі освітньої і професійної підготовки майбутніх фахівців виступає не лише в ролі навчальної гуманітарної дисципліни, але і як засіб направленої розвитку цілісної особи. Фахівці вважають, що нормою рухової активності студентів є 8–10-годинний обсяг фізичної активності на тиждень. Таке фізичне навантаження запобігає фізичній деградації студентської молоді. На думку вчених, низький рівень фізичної активності й підготовленості не дозволяє особистості повністю реалізувати свої природні здібності й виконати своє соціальне призначення. Гіподинамія, на яку страждає 90 % студентства, призводить до патологічних змін обміну речовин, зниження активності ферментів, деструктивних змін у клітинах і взагалі негативно впливає на роботу всіх органів та систем організму. Гіподинамія призводить до дії закону «згортання функцій за непотрібністю», коли зниження рівня функціонування системи є наслідком атрофії чи дистрофії її тканин зі зменшенням функціональних резервів. М'язова активність є одним із механізмів інтеграції функціональних систем організму, налаштування їх на оптимальний рівень активності.



Показниками оволодіння необхідним рівнем знань і вмінь з фізичної культури студентів ЗВО є формування культури здоров'я студентської молоді, знання ними основ методики оздоровлення й фізичного вдосконалення традиційними й нетрадиційними засобами, уміння застосовувати на практиці фізкультурно-оздоровчі технології. З метою формування здорового способу життя можна надати такі рекомендації для студентів:

- своєчасне виконання навчальних завдань упродовж усього семестру, без «героїчного натиску» в період поточних і модульних контролів;
- дотримання режиму розумової праці та відпочинку;
- удосконалення комунікативних якостей студентів у взаємодії між собою і викладачами ЗВО;
- дотримання всіх чинників здорового способу життя;
- навчання студентів методом самоконтролю за станом організму.

Проблема збереження та поліпшення здоров'я студентської молоді залишається актуальною й повинна розглядатися як така, що становить небезпеку подальшому відтворенню генофонду нації.

## Література

1. Азаренков В. М., Азаренков А. В. Рівень здоров'я учнівської та студентської молоді Сумщини та проблема його збереження / Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення: III Всеукраїнська науково-практична конференція, Харків, 22 травня 2017 р. – С. 12–18.
2. Литвиненко О. М. Формування здорового способу життя в студентській молоді / Наукові праці: Педагогіка. – 2012. – Вип. 146, т. 158. – С. 42–46.
3. Носко М. О., Гришко Ю. Ю., Носко Ю. М., Дейкун М. П. Руховий розвиток та стан здоров'я школярів та студентів навчальних закладів / Вісник № 142. Серія: Педагогічні науки. – С. 126–129.
4. Палічук Ю. І., Вілігорський О. М., Горячий В. Г. Підготовка майбутніх педагогів до розвитку культури здоров'я учнів / Молодий вчений. – 2018. – № 3.3 (55.3). – С. 108–112.
5. Футорний С., Рудницький О. Характеристика стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів / Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2013. – № 2. – С. 99–105.
6. Чернявська Л. І., Криницька І. Я., Мялюк О. П. Стан здоров'я студентів, проблеми та шляхи їх вирішення / Медсестринство. – 2017. – № 1. – С. 24–27.

## **ВІЛ/СНІД: МІФИ І РЕАЛЬНІСТЬ**

Хвороба з назвою ВІЛ/СНІД прогресує щороку та забирає життя мільйонів людей. Для неї не існує перешкод, вона однаково вражає чоловіків, жінок і дітей. На планеті 40 мільйонів людей на сьогоднішній день інфіковані ВІЛ. Хворобу СНІД викликає ВІЛ, інфікованих людей називають ВІЛ-позитивні. За даними МОЗ, які були оприлюднені на міжнародній конференції з протидії СНІДу в Нідерландах у липні 2018 року, в Україні офіційно зареєстровано 324 434 випадки ВІЛ-інфекції, у тому числі 106 642 випадків захворювання на СНІД.

У 1988 році Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) прийняла рішення – Всесвітній день боротьби зі СНІДом буде відзначатися щорічно 1 грудня. Девіз всесвітніх кампаній проти СНІДу: «Досягнення нульової позначки: нуль нових випадків ВІЛ-інфекції, нуль випадків дискримінації, нуль смертей унаслідок СНІДу». Цей день є нагадуванням про необхідність зупинити глобальне поширення епідемії ВІЛ/СНІДу, зокрема серед молоді. Бо саме молодій людині необхідно допомогти захистити своє здоров'я, виховати відповідальність за себе, виробити стратегію поведінки в складних життєвих ситуаціях, щоб не заразитися ВІЛ-інфекцією. Сьогодні дуже важко зустріти людину, яка б не чула про ВІЛ і СНІД. Більшість, правда, впевнені в тому, що ця проблема їх не стосується. Щоб така впевненість була виправданою, щоб мати можливість надійно захистити себе і своїх близьких, необхідно знати, що являє собою ВІЛ-інфекція сьогодні, у ХХІ столітті. Адже вона охопила, подібно до вибуху, майже всі країни світу.

Проблема ВІЛ/СНІДу – це не тільки проблема закладів охорони здоров'я, це не особиста проблема ВІЛ-позитивних людей, це проблема всього суспільства. Байдужість соціуму, небажання замислюватися і відторгнення ВІЛ-позитивних людей призводить до нерозуміння масштабів питання і поширення міфів про особливості захворювання.

### **З історії хвороби**

5 червня 1981 року Центр контролю та профілактики захворювань США (Centers for Disease Control and Prevention, CDC) повідомив про масове звернення до лікувальних закладів Лос-Анджелеса чоловіків із гомосексуальною поведінкою, серед яких виявлено пневмоцистну пневмонію (5 осіб) та саркому Капоші (28 осіб). Стурбованість епідеміологів викликало масове виявлення подібних захворювань у геїв в інших містах Сполучених Штатів.

1982 року каліфорнійські епідеміологи припустили, що причиною симптомів є невідома інфекція, яка передається при одностатевих контактах між чоловіками, тому що у 80-х роках переважна більшість випадків захворювання припадала на гомосексуалів. Це захворювання умовно назвали

«гейасоційований імунodefіцит» (Gay-Related Immune Defciency, GRID). Також у ті роки вживалася назва «хвороба чотирьох Г», оскільки була виявлена у жителів або гостей Гаїті, гомосексуалів, гемофіліків та осіб, які вживають героїн.

Незабаром епідеміологи дійшли висновку, що ця інфекція вражає не тільки гомосексуалів: аналогічне захворювання спостерігалось серед споживачів ін'єкційних наркотиків обох статей і серед хворих, яким переливали донорську кров, а також серед жінок, які мали статеві контакти з інфікованими чоловіками. Після того як було встановлено, що СНІД не є захворюванням, ендемічним лише для гомосексуалів, термін GRID був визнаний таким, що вводить в оману. Але збудник нової хвороби залишався невідомим.

У серпні 1982 року хвороба отримала свою сучасну назву: синдром набутого імунodefіциту, або СНІД (Acquired Immune Defciency Syndrome, AIDS). 1983 року Люк Монтаньє (Інститут Пастера, Франція), а 1984 року Роберт Галло (американський вірусолог) незалежно один від одного виділили збудника нового захворювання з рідини лімфатичного вузла інфікованої людини.

1986 року новий лімфотропний вірус нарешті отримав свою сучасну назву – вірус імунodefіциту людини, або ВІЛ. 2008 року Люк Монтаньє і його колега-співавторка Франсуаза Барре-Сінуссі отримали Нобелівську премію з медицини та фізіології.

### **Відмінність між поняттями ВІЛ і СНІД**

У засобах масової інформації поняття ВІЛ і СНІД інколи помилково вживаються як синонімічні. Насправді між ними існує істотна відмінність. ВІЛ (вірус імунodefіциту людини) – це збудник ВІЛ-інфекції. Він має сферичну форму, ядро утворює рибонуклеїнова кислота (РНК), а захисна оболонка забезпечує високу пристосованість для існування в організмі людини. ВІЛ належить до ретровірусів (повільних вірусів): потрапивши до організму людини, він поступово руйнує її імунну систему і з роками призводить до захворювання на СНІД.

СНІД (синдром набутого імунodefіциту) – завершальна (термінальна) стадія ВІЛ-інфекції. На цьому етапі відбувається остаточне руйнування імунної системи: втрачається здатність організму чинити опір не тільки зовнішнім інфекціям, а й умовно-патогенним (опортуністичним) мікроорганізмам, які зазвичай не викликають захворювань у людей зі здоровою імунною системою. Хворі на СНІД умирають не від ВІЛ, а від опортуністичних (супутніх) інфекцій.

Таким чином, ВІЛ – це вірус, що руйнує імунну систему, а СНІД – це комплекс захворювань, які розвиваються у ВІЛ-позитивної людини на тлі зниження імунітету. Цей вірус може жити в організмі людини багато років,

не викликаючи жодних симптомів. Більше того, він може передаватися іншим людям перш ніж з'являться якісь ознаки захворювання.

Причина плутанини термінів у ЗМІ пов'язана з історією розвитку проблеми. Поняття СНІД з'явилося 1982 року, коли ще не було інформації про вірусну природу хвороби, а ВІЛ-інфекцію виявляли лише на завершальній стадії. Термін ВІЛ введено 1986 року після виділення та дослідження збудника інфекції, коли слово СНІД вже стало загальновживаним поняттям. Крім того, вважалося, що ВІЛ швидко і неухильно призводить до СНІДу, тож ці поняття ототожнювали. Сучасні способи лікування пригнічують розвиток ВІЛ-інфекції та дають змогу взагалі уникнути стадії СНІДу. Отже, нині немає жодних підстав для змішування цих термінів. Підмінювати одне іншим неприпустимо.

### Стадії ВІЛ-інфекції

Клінічна картина ВІЛ-інфекції налічує чотири стадії:

1. *Безсимптомна стадія.* Не спостерігається жодних симптомів хвороби. Цей період триває від 3-х до 15-ти років. Людина клінічно здорова, але вже через тиждень після інфікування вірус, що потрапив до її організму, може передаватися іншим людям.

2. *Хвороба за типом генералізованої лімфаденопатії.* Спостерігається стійке, тривалістю не менше трьох місяців, збільшення лімфатичних вузлів у різних місцях.

3. *СНІД-асоційований комплекс.* Знижується маса тіла, з'являється хронічна сонливість, втома, пітливість ночами, діарея, лихоманка, шкірна сверблячка, збільшення лімфатичних вузлів та селезінки, спостерігається ураження очей і слизових оболонок умовно патогенними мікроорганізмами.

4. *Власне СНІД.* За поступового руйнування імунної системи організму відбувається масивне ураження всіх життєво важливих систем людини опортуністичними інфекціями: шлунково-кишкового тракту, дихальної та серцево-судинної системи, центральної та периферійної нервової системи. Також можуть розвиватися злоякісні пухлини. Тому, якщо вчасно не почати лікування, ця стадія закінчується летальним результатом. В Україні на стадії СНІДу люди найчастіше помирають від туберкульозу, пневмонії та ракових захворювань.

Навіть якщо ВІЛ-позитивна людина почувається добре, наявність в її організмі вірусу означає, що згодом вона стане вразливою до звичайних інфекцій, з якими люди з неушкодженою імунною системою легко справляються. Для ВІЛ-позитивних людей життєво необхідно піклуватися про власне здоров'я: відмовитися від речовин, що пригнічують імунну систему (тютюну, алкоголю, наркотиків), уникати стресів, займатися спортом, добре харчуватися, вести розмірений спосіб життя. Велике значення також має регулярне відвідування лікаря-інфекціоніста в місцевому центрі СНІДу та, якщо це призначено лікарем, вчасний початок високоактивної антиретровірусної терапії (АРВ-терапії, або ВААРТ).

## Шляхи передачі ВІЛ

ВІЛ міститься у біологічних рідинах інфікованої людини. Достатня для інфікування концентрація вірусу є в крові (включаючи менструальну), спермі, вагінальних виділеннях, а також у материнському молоці. Вірус гине в зовнішньому середовищі, тому може передаватися іншим людям тільки у випадку потрапляння цих рідин від інфікованої людини до кровотоку неінфікованої.

Основними шляхами передачі ВІЛ є:

- *Незахищений (тобто без використання презерватива) анальний, вагінальний або оральний секс.* ВІЛ не здатний проникати через презервативи високої якості (виготовлені з латексу або поліуретану).

- *Контакт «кров–кров».* Зазвичай цим шляхом вірус передається у випадках спільного або повторного (без стерилізації) використання обладнання для ін'єкцій, пірсингу, татуювань (наприклад, голок чи шприців), використання чужих лез для гоління, зубних щіток із залишками крові або іншого контакту з кров'ю ВІЛ-інфікованої людини.

- *Вертикальна трансмісія* – передача вірусу від матері до дитини: відбувається під час вагітності, пологів або годування груддю, якщо ВІЛ міститься у біологічних рідинах матері (крові та молоці).

ВІЛ не передається:

- повітряно-крапельним шляхом (у разі кашлю і чхання) – під час спільного проїзду в громадському транспорті, перебування в громадських місцях, навчання у школі, університеті, на робочих місцях, під час відвідування дитячого садка;

- у випадку спільного проживання в одній квартирі, кімнаті, гуртожитку;
- при рукостисканні, обіймах та поцілунках;
- під час спільних занять спортом;
- у разі контакту з потом чи слізьми;
- через їжу, приготовлену ВІЛ-інфікованою людиною;

- через посуд, одяг, постільну білизну, рушник, телефон, сидіння унітазу, інші побутові й виробничі предмети і знаряддя праці, якими користувалася ВІЛ-інфікована людина;

- через гроші;

- у разі користування басейном, душем, водоймами, відвідування лазні, сауни;

- у разі укусу комара, клопа, воші, мухи або будь-якої іншої комахи;

- через тварин.

## ВІЛ-інфекція та материнство/батьківство

Дискордантні пари – це пари, у яких лише один із партнерів ВІЛ-інфікований. Вірогідність народження здорової дитини в таких парах вища у випадку, якщо ВІЛ-інфікованою є жінка.

Ризик передачі вірусу від матері до дитини під час вагітності або пологів, за умов відсутності сучасної родопомочі та лікування, становить у середньому близько 30 %. Заходи для профілактики вертикальної трансмісії вірусу включають прийняття антиретровірусних препаратів на шостому місяці вагітності, «сухий» кесарів розтин, уживання немовлям із першого дня життя профілактичного курсу АРВ-препарату в сиропі, а також штучне вигодовування дитини. Така сучасна родопоміч для ВІЛ-позитивних жінок значно зменшує імовірність передачі ВІЛ-інфекції від матері до дитини – до 1–5 %. Тобто здорові немовлята з'являться на світ у 95–99 зі 100 ВІЛ-позитивних мам.

Діагноз «ВІЛ-інфекція» ставлять дітям перших місяців життя після проведення аналізу крові на ДНК вірусу шляхом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР). Неінфіковані діти стоять на обліку в лікаря-інфекціоніста у СНІД-центрі до досягнення ними 18 місяців.

Сучасна медицина пропонує дискордантним парам, у яких ВІЛ-інфікованим є чоловік, запліднення без ризику ВІЛ-інфікування жінки: із сім'яного еякуляту видаляють сім'яну рідину, яка містить віруси ВІЛ. Очищеною спермою запліднюють яйцеклітини та підсаджують жінці. Таким чином, технологія очищення сперми від вірусу дає змогу мати здорових дітей.

### **Ліки проти ВІЛ-інфекції/СНІДу**

На сьогоднішній день не існує вакцини від ВІЛ і ліків, здатних повністю позбавити людину від вірусу, проте розроблено ефективну систему лікування, яка дозволяє знизити вміст ВІЛ в організмі, підтримати імунітет і значно поліпшити якість життя ВІЛ-позитивного. Своєчасне звернення по медичну допомогу підвищує ефективність лікування, яке включає не тільки призначення ліків, але й консультування та підтримку людей, які живуть з ВІЛ/СНІД.

Людству відомо понад 200 вірусів. Більшість із них живуть в організмі людини, і ми не можемо їх знищити, але можемо пригнічувати їх розмноження або розвиток. Саме на цьому принципі заснована високоактивна антиретровірусна терапія – ВААРТ. Сьогодні на ВІЛ можна впливати за допомогою антиретровірусних препаратів, що пригнічують прогресування ВІЛ-інфекції аж до запобігання розвитку СНІДу. В Україні АРВ-терапію та інші ліки надають ВІЛ-позитивним людям безкоштовно. Сучасну вартість лікування ВІЛ-інфекції можна порівняти з витратами на терапію діабету або серцево-судинних хвороб за такий самий проміжок часу. АРВ-препарати використовують також для постконтактної профілактики – в екстрених ситуаціях (у разі зґвалтувань або після незахищеного сексу з ВІЛ-позитивною людиною), а також для запобігання професійному інфікуванню медиків.

## **Як дізнатися про свій ВІЛ-статус?**

Не існує видимих ознак наявності ВІЛ в організмі. Тому людина може не знати про те, що вона ВІЛ-інфікована. Слід пам'ятати, що з моменту потрапляння ВІЛ в організм людини до моменту появи симптомів СНІДу може пройти понад 10 років. Тільки спеціальний аналіз крові може визначити, інфікована людина чи ні.

Важливою особливістю аналізу на ВІЛ є наявність «періоду вікна» – це час з моменту потрапляння вірусу в організм людини до можливості встановити його наявність за допомогою аналізу. У цей проміжок часу негативний результат аналізу не означає, що в організмі людини ВІЛ відсутній. Аналіз рекомендовано здавати через 3 і 6 місяців після ситуації, пов'язаної з ризиком інфікування. Варто пам'ятати, що в цей проміжок часу існує ризик передавання вірусу іншій людині.

## **Як захистити себе?**

Утриматися від випадкових статевих стосунків.

Користуватися презервативом під час сексуальних контактів.

Не користуватися чужими лезами й зубними щітками.

Для проведення ін'єкцій використовувати лише разові шприци.

Обов'язково дотримуватися правил особистої гігієни під час манікюру, педикюру та інших маніпуляцій, пов'язаних із можливим пошкодженням шкіри і слизових оболонок.

Не робити пірсингу й татуювань у випадкових салонах, слідкувати за стерильністю обладнання.

У разі виникнення ризикованої ситуації отримати консультацію та пройти обстеження на ВІЛ-інфекцію. Це можна зробити в обласному чи міському центрі з профілактики та боротьби зі СНІДом чи в кабінеті довіри будь-якої лікарні.

Із запитаннями та для отримання додаткової інформації також можна звернутися на Національну лінію телефону довіри з проблем ВІЛ/СНІД (0-800-500-451). Телефон довіри працює цілодобово й анонімно.

*Шановні куратори! Пропонуємо Вам перевірити, наскільки добре студенти ознайомлені з темою ВІЛ/СНІДу за допомогою таких питань:*

1. ВІЛ – це вірус, що викликає СНІД? (Факт)
2. ВІЛ вражає імунну систему організму? (Факт)
3. Можна заразитися ВІЛ, випивши зі склянки, якою користувався ВІЛ-інфікований? (Міф)
4. ВІЛ передається при дружньому поцілунку? (Міф)
5. Можна заразитися ВІЛ під час переливання неперевіреної крові? (Факт)
6. Людина – носій ВІЛ може заразити свого статевго партнера? (Факт)
7. Вживання алкоголю може підвищити ризик зараження ВІЛ? (Факт)

8. Комарі та мухи можуть бути переносниками ВІЛ? (Міф)
9. Використання одноразових шприців може захистити від ВІЛ/СНІДу? (Факт)
10. Використання презервативів під час статевого контакту може зменшити ризик зараження ВІЛ? (Факт)
11. Можна заразитися ВІЛ через сидіння унітазу? (Міф)
12. ВІЛ – це кінцева стадія захворювання на СНІД? (Міф)
13. СНІД – це респіраторна хвороба (застуда)? (Міф)
14. Вірус можна виявити відразу після інфікування? (Міф)
15. Медицина знайшла ліки від СНІДу? (Міф)
16. Можна вберегтися від СНІДу? (Факт)

## **Література**

1. 8 міфів про ВІЛ/СНІД: оральний секс, комарі й «очищення незайманою» / BBC NEWS Україна. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46399243>.
2. Методичні рекомендації з питань ВІЛ та ЧСЧ для представників правоохоронних органів: Методичний посібник / Н. В. Козаренко, С. І. Яковенко, С. Ю. Пономарьов, Л. М. Гейдар, О. І. Мостяєв, А. А. Ярошенко; за ред. С. П. Шеремета. – К., 2012. – 74 с.
3. Міфи та реальність про ВІЛ-інфекцію/СНІД / Офіційний веб-сайт МОЗ. – Режим доступу: [http://old.moz.gov.ua/ua/portal/pamiat\\_snid.html](http://old.moz.gov.ua/ua/portal/pamiat_snid.html).

## **НОВА РЕДАКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ**

22 травня 2019 року Кабмін ухвалив нову редакцію «Українського правопису» (постанова № 437 «Питання українського правопису»), що змінила версію 1992 року. Над розробкою змін працювала спеціально створена Українська національна комісія з питань правопису, до якої увійшли вчені-мовознавці НАН та національних університетів з різних регіонів України. Склад цієї комісії затверджений розпорядженням КМУ від 17 червня 2015 р. № 416. У серпні–вересні 2018 р. розроблений проект правопису було оприлюднено для громадського обговорення. До комісії надійшло понад 3 тис. пропозицій від закладів освіти, наукових установ, органів державної влади та місцевого самоврядування, окремих громадян.

3 червня 2019 р. фінальний текст нової редакції «Українського правопису» опубліковано на офіційних сайтах МОН і НАН. З цього моменту рекомендовано застосовувати норми та правила нової редакції Правопису в усіх сферах суспільного життя, зокрема, в офіційно-діловому стилі мовлення. Загалом на повний перехід до використання нового правопису дається 5 років,



упродовж яких чинними будуть і старі, й нові правила. Зокрема це стосується й абітурієнтів, які складатимуть ЗНО з української мови й літератури. Щодо впровадження нових змін правопису в освітній процес, то офіційних розпоряджень МОН поки не надавало.

Завдяки сучасним ЗМІ сьогодні маємо змогу почути усне українське слово не тільки з різних куточків України, а й з усього світу. Чуємо розмаїття акцентів, вимов, інтонацій, бо це *усне* українське мовлення з його природними територіальними, соціальними, віковими особливостями. На противагу некодифікованому усному мовленню, правопис – це еталон *писемної* літературної мови, яка є штучним витвором високорозвиненого суспільства, а не відтворенням почутого «з уст народу».

Українська графіка бере початок від старослов'янського письма. З розвитком нової української літературної мови, яку пов'язують із виходом у світ «Енеїди» Івана Котляревського, письменники, які писали живою українською мовою, шукали засобів передавати справжнє звучання слів, а не йти за їхнім давнім традиційним написанням. Цей пошук був великою мірою стихійним: від 1798 до 1905 року нараховується близько 50 різних (більш і менш поширених, іноді суто індивідуальних) правописних систем. У становленні українського правопису брали участь науковці й культурні діячі і східних, і західних українських земель.

У 1876 році російський імператор Олександр II ухвалив акт, згідно з яким українська графіка опинилася під заборонаю. Українські тексти, навіть дозволені урядовою цензурою, слід було друкувати з використанням російської абетки. Після скасування цієї заборони в 1907–1909 роках вийшов друком знаменитий словник української мови за редакцією Бориса Грінченка, у якому застосовано принцип фонетичного українського правопису. У 1918 році опубліковано проєкт офіційного українського правописного кодексу, запропонований професором Іваном Огієнком, у доопрацюванні якого згодом узяли участь академік Агатангел Кримський і професор Євген Тимченко. У 1919 році цей проєкт був виданий під назвою «Головніші правила українського правопису». Цього ж року спільне зібрання Української академії наук схвалило «Найголовніші правила українського правопису» – перший в історії України офіційний загальнодержавний правописний кодекс. В умовах складних геополітичних змін, війн і соціальних катаклізмів він справляв визначальний вплив на формування української мови як національного, а не етнологічного феномену. Його творці орієнтувалися, по-перше, на специфіку історичної й діалектної основи української мови, на її характерні ознаки порівняно з іншими слов'янськими мовами, і, по-друге, на мовну практику визначних українських письменників і перекладачів.

У 1925 році уряд УСРР створив при Народному комісаріаті освіти Державну комісію для впорядкування українського правопису, а в 1927 році за наслідками роботи Всеукраїнської правописної конференції, що відбулася в Харкові, комісія підготувала проєкт всеукраїнського правопису, в опрацю-

ванні якого взяли участь мовознавці з Наддніпрянщини й західноукраїнських земель. Від імені держави 6 вересня 1928 року цей Український правопис, який отримав неофіційну назву «харківський», затвердив нарком освіти УСРР Микола Скрипник. Та вже за кілька років після згортання політики «українізації» й самогубства Миколи Скрипника за вказівкою влади до «харківського» правопису внесли суттєві зміни, скасувавши низку його норм як націоналістичних і таких, що «покликані штучно відірвати українську мову від великої братньої російської». У 1933 році Народний комісаріат освіти УСРР схвалив інший правопис, який з незначними змінами й доповненнями (упродовж 1930-х рр., 1946 р., 1960 р.) діяв до 1989 року. З алфавіту було свавільно вилучено букву *г*, що вплинуло на функціонування графічної й фонетичної систем мови. Репресований «харківський» правопис з деякими змінами й доповненнями залишався чинним на західноукраїнських землях поза Українською РСР і в переважній частині української діаспори.

У 1989 році затверджено і в 1990 році опубліковано нову редакцію Українського правопису, у якій поновлено букву *г*, уточнено й доповнено окремі правописні норми. У наступні роки правопис було кілька разів перевидано зі змінами й доповненнями.

Сучасна редакція Українського правопису повертає до життя деякі особливості правопису 1928 року, які є частиною української орфографічної традиції і поновлення яких має сучасне наукове підґрунтя. Водночас правописна комісія керувалася розумінням того, що мова змінюється, і правопис має відображати насамперед її сучасний стан. Нинішня українська мова – це багатofункціональна мова з розвиненою різноплановою стилістикою, сучасною науковою термінологією, це мова, яка взаємодіє з багатьма світовими мовами.

Якою має бути «правильна українська мова»? Чи загрожують їй іншомовні впливи й наскільки? Яку мову ми передамо нащадкам? Ці й подібні питання, що десятиліттями не втрачають своєї актуальності, спонукають до періодичного оновлення правописного кодексу, граматики й словників. Нова редакція правопису є кроком до розв'язання цього завдання з позицій історичної й етнографічної соборності української мови й української нації.

Загалом зміни в новій редакції «Українського правопису» можна умовно поділити на дві групи: власне зміни в написанні слів (без варіантів) і варіантні доповнення до чинної норми.

Отже, без варіантів пишемо:

1) *проект, проєкція* (було *проект, проекція*) – так само як *ін'єкція, траєкторія, об'єкт* та інші слова з латинським коренем *-ject-*;

2) *фое, Гоя, Ісая, Соєр, Хаям* (було *фойє, Гойя, Ісайя, Соїєр, Хайям*) – звук *й* звичайно передаємо відповідно до вимови іншомовного слова буквою *є*, а в складі звукосполучень *је, жі, ји, ја* буквами *є, ї, ю, я*;

3) *Дікенс, Дікінсон, Джексон, Текерей, Бекі, Букінгем* (було *Діккенс, Дікінсон, Теккерей, Беккі, Буккінгем*) – буквособолучення *ск*, що в англійській,

німецькій, шведській та деяких інших мовах передає звук *k*, відтворюємо українською буквою *к* без подвоєння;

4) *вебсторінка, економклас, екстраклас, преміумклас, контрадмірал, попмузика, попгурт, пресконференція, топменеджер, топмодель, флешінтерв'ю, фолкгурт, фолькмузика* (було *веб-сторінка, економ-клас, екстраклас, преміум-клас, контр-адмірал, поп-музика, поп-гурт, прес-конференція, топ-менеджер, топ-модель, флеш-інтерв'ю, фолк-гурт, фольк-музика*) – розширено перелік іншомовних компонентів, які пишемо разом зі словами;

5) *максіодяг, мідімода, мініспідниця віцепрем'єр, ексміністр, лейбгвардієць, обермайстер, штабскапітан, унтерофіцер* – іншомовні компоненти *максі-, міні-, міді-, віце-, екс-, обер-, унтер-, лейб-, штабс-* раніше писали через дефіс, тепер пишемо разом;

6) *пів хвилини, пів яблука, пів Києва* (було *півхвилини, пів'яблука, пів-Києва*) – і власні, і загальні назви з *пів* тепер пишемо окремо, крім загальних назв, що позначають цілісне поняття: *півострів, півзахисник, півмісяць*;

7) *Донський, Трубецький* (було *Донської, Трубецької*) – у російських прізвищах закінчення *-ой* передаємо через *-ий*, виняток – *Лев Толстой*;

8) *священник* (було *священик*) – подвоєння відповідно до спільно-кореневого слова *священний*;

9) *завкафедри, Святвечір* (було *зав. кафедри, Свят-вечір*) – складно-скорочені слова пишемо разом за аналогією до *адмінресурс, Міносвіти, профспілка*;

10) *директорка, авторка, продавчиня, адвокатка, політиkinя* – на позначення жінки вживаємо фемінітиви, але назви посад у документах вживаємо в чоловічому роді: *міністр, доцент, декан*;

11) назви сайтів пишемо з великої літери і в лапках, якщо перед ними є родове слово (*сайт «Вікіпедія», соціальна мережа «Фейсбук»*), якщо родового слова немає, то пишемо з малої (*гугл, твіттер*).

Допускається правописна варіантність у випадках:

1) у прізвищах та іменах людей допускається передавання звука *g* двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови – буквою *г* (*Вергілій, Гегель, Георг, Гете, Гуллівер*) і шляхом імітації іншомовного *g* – буквою *г* (*Вергілій, Гетель, Георг, Гете, Гуллівер* і т. ін.);

2) у словах грецького походження з буквосполученням *th*, узвичаєних в українській мові з *ф*, допускається орфографічна варіантність на зразок: *анафема – анатема, дифірамб – дитирамб, ефір – етер, ка́федра – кате́дра, логарифм – логаритм, міф, міфологія – міт, мітологія, Агата́нгел – Агафа́нгел, Афі́ни – Ате́ни, Борисфе́н – Бори́стен, Демосфе́н – Демосте́н, Марфа – Марта, Фесса́лія – Тесса́лія* та ін.;

3) у словах, що походять із давньогрецької й латинської мов, буквосполучення *ai* звичайно передається через *ав*: *автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, лавра*. У запозиченнях із давньогрецької мови, у яких буквосполучення *ai* передається як *ау*, допускаються орфографічні

варіанти: *аудієнція – авдієнція, аудиторія – авдиторія, лауреат – лавреат, пауза – павза, фауна – фавна*;

4) на початку слова зазвичай пишемо *i*, деякі слова мають варіанти з *и*: *ірій – ирій* (вирій), *ірод – ирод* (дуже жорстока людина);

5) іменники жіночого роду з нульовим закінченням у родовому відмінку можуть як варіант набувати закінчення *и*: *гідності – гідности, незалежності – незалежности, радості – радости, честі – чести, любові – любви, хоробрості – хоробрости, крові – крови, солі – соли, Русі – Руси, Білорусі – Білоруси*.

## Література

1. Стислий огляд основних змін у новій редакції «Українського правопису» (2019). – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>.
2. Український правопис 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>.

## ЗГАДАЙМО ЦІ ДАТИ

*1 листопада*

### **Основні напрямки діяльності Європейського Союзу (до Дня народження ЄС)**

Європейський Союз – союз держав-членів Європейських Спільнот, створений згідно з Договором про Європейський Союз, підписаним у лютому 1992 року і чинним із листопада 1993 р. Сьогодні в об'єднання входять 28 європейських держав з населенням понад 507 млн людей. Європейський Союз є повноправним членом Організації Об'єднаних Націй, Світової організації торгівлі та має представництва у «Великій Вісімці» та «Великій двадцятці». ЄС розглядають у майбутньому потенційною наддержавою.

ЄС діє у 35 різних напрямках політики:

**1. Міграція та надання притулку.** Протягом 2015–2017 років понад 3,2 млн біженців звернулися до ЄС за міжнародним захистом, утікаючи від війни й терору в Сирії та інших країнах.

ЄС розробив спільну політику щодо міграції та надання притулку біженцям. Виділив понад 10 млрд євро на вирішення їх проблем. Надає гуманітарну допомогу біженцям і мігрантам у країнах, які не є членами ЄС. Також прагне створити для шукачів притулку безпечні й легальні шляхи в'їзду в ЄС. Програма добровільного переселення, узгоджена державами-членами, перед-

бачає переселення 22,5 тис. осіб з-поза меж Євросоюзу до країн ЄС. Працює над тим, аби збільшити показники повернення незаконних мігрантів, які не мають права залишитися в ЄС, на їхню батьківщину. Виділив 3 млрд євро на потреби біженців, яким дала притулок Туреччина. Із 2015 року завдяки рятувальним операціям в Італії і Греції в Егейському й Середземному морях вдалося врятувати понад 620 тис. життів.

**2. Кордони та безпека.** Загальна мета полягає в підвищенні безпеки на території Євросоюзу, у боротьбі з тероризмом і жорстокою радикалізацією, серйозними злочинами, організованою злочинністю та кіберзлочинністю. Діяльність ЄС зосереджена на підтримці держав-членів у декілька способів: обмін інформацією між національними правоохоронними, митними та прикордонними службами; оперативна співпраця за підтримки інституцій ЄС; навчання, обмін найкращим досвідом, фінансування, наукові дослідження та інновації. Для цього створене Агентство ЄС з кібербезпеки. Понад 1 700 службовців нової структури – Європейської прикордонної та берегової охорони – відтепер допомагають національним прикордонним службам країн ЄС здійснювати патрулювання в таких країнах, як Греція, Італія, Болгарія та Іспанія.

**3. Економіка, фінанси та євро.** Економічно-фінансова політика Євросоюзу має на меті сприяти зростанню та зайнятості населення, макроекономічній і фінансовій стабільності, інвестиціям, попереджати макроекономічний дисбаланс або корегувати його прояви.

Країни, які втратили змогу скористатись можливостями зовнішніх фінансових ринків, як-от Греція, отримали фінансову допомогу ЄС та підтримку політичних рішень. Запроваджено Процедуру контролю макроекономічного дисбалансу для моніторингу та корегування потенційно проблемних економічних тенденцій в окремих країнах ЄС, аби не допустити їх проявів в інших країнах. Євро, що перебуває в обігу з 2002 року та використовується понад 339 млн людей у 19 країнах ЄС, є другою найважливішою валютою світу після долара США. Очікується, що завдяки підтримці Європейського фонду стратегічних інвестицій близько 454 тис. малих і середніх підприємств зможуть скористатися покращеним доступом до фінансування.

**4. Бізнес і промисловість.** 99 % усіх підприємств ЄС припадає на малий і середній бізнес, який забезпечує дві третини зайнятості у приватному секторі загалом. До 2020 року Євросоюз має на меті: посилювати промислову базу та сприяти переходу до економіки з низьким рівнем викидів вуглекислого газу; заохочувати інновації; стимулювати малий бізнес; гарантувати ринок для товарів у межах ЄС; максимально використовувати переваги інвестицій ЄС у космос.

Єврокомісія керує низкою програм ЄС, спрямованих на підтримку інновацій та підприємництва, зокрема:

– COSME, що підтримує конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу;

- Horizon 2020 з підтримки досліджень та інновацій;
- Galileo (розвиток систем супутникової навігації) та Copernicus (спостереження за поверхнею Землі).

**5. Єдиний ринок.** Завдяки єдиному ринку люди, товари, послуги та фінанси переміщуються на території ЄС майже так само вільно, як і в межах однієї країни. Громадяни ЄС можуть навчатися, жити, купувати товари та послуги, працювати і виходити на пенсію в будь-якій країні ЄС, а також користуватися продукцією з усієї Європи. Для цього ЄС довелося подолати сотні технічних, правових і бюрократичних бар'єрів. Як наслідок, підприємства змогли розширити свою діяльність, конкуренція забезпечила зниження цін, а споживач отримав більший вибір. Наприклад, телефонні дзвінки в ЄС стали набагато дешевшими, ціни на авіап перевезення знизились, а для мандрівників відкрилися нові маршрути.

**6. Цифрова економіка та суспільство.** Дедалі більше товарів і послуг доступні в режимі онлайн або в цифровому форматі. Однак досі існують певні перепони, що обмежують бізнес, покупки чи доступ до цифрового контенту: від нарахування певної плати до «геоблокування», відсутності доступу до Інтернету чи браку навичок роботи з цифровими технологіями. Через це чимало людей втрачають нагоду скористатись широким асортиментом товарів і послуг, доступних у режимі онлайн, а підприємства – розширити свій бізнес чи збільшити прибутки. Створення єдиного цифрового ринку може забезпечити економіці ЄС 415 млрд євро на рік і створити сотні тисяч робочих місць. Малі підприємства зможуть виходити за межі ЄС «в один клік».

**7. Зайнятість та соціальний захист.** Політика ЄС у цій сфері – це створення якісних робочих місць на всій території ЄС; допомога населенню з пошуком роботи у рідній чи іншій країні ЄС; сприяння розвитку навичок і підприємництва; створення кращих умов праці; підтримка соціальної інтеграції та боротьба з бідністю; захист прав людей з інвалідністю.

Євросоюз забезпечує та координує фінансування в таких сферах, як догляд за дітьми, охорона здоров'я, навчання, працевлаштування, реформування системи соціального забезпечення. Європейський соціальний фонд інвестує 86,4 млрд євро, щоб допомогти мільйонам європейців опанувати нові навички та знайти кращу роботу. Програма «Гарантія для молоді» (8,8 млрд євро) підтримує працевлаштування молоді, дбаючи про те, щоби всі люди, молодші 25 років, отримали якісну, конкретну пропозицію роботи, стажування, практичного навчання чи безперервної освіти протягом 4-х місяців після здобуття формальної освіти або отримання статусу безробітного. Європейський портал мобільності праці EURES допомагає єднати шукачів праці й роботодавців.

**8. Освіта і навчання.** За даними доповіді 2015 року, понад 4,4 млн випускників шкіл і кожен четвертий дорослий у ЄС мають низький рівень навичок, що ускладнює їхній доступ до ринку праці та повноцінну участь у житті суспільства. Програма Erasmus+ (загальний бюджет 14,7 млрд євро

на період 2014–2020 років) надає можливість здобути освіту, навчання, досвід роботи чи волонтерства за кордоном для людей будь-якого віку, особливо молоді. Інвестування в освіту й навчання – запорука майбутнього людини, особливо в молодому віці.

**9. Дослідження та інновації.** ЄС – найбільша у світі фабрика знань, адже саме тут зосереджена третина світових науково-технічних розробок. Наукові дослідження та інновації отримують підтримку на рівні ЄС, зокрема за програмою Horizon 2020. Із обсягом інвестицій 77 млрд євро протягом 7 років (2014–2020) Horizon 2020 є найбільшою програмою з підтримки науки, яка коли-небудь існувала на території ЄС. Програма сприяє отриманню необхідних знань і пошуку способів вирішення нагальних проблем, як-от у випадку спалаху лихоманки Ебола 2014 року або міграційної кризи та довгострокових соціальних проблем, наприклад, у сфері охорони здоров'я, змін клімату й енергетики. Єврокомісія прагне розробити політику, котра сприятиме дослідженням і стимулюватиме інновації, за трьома основними напрямками: відкриті інновації, відкрита наука та відкритість світу.

**10. Регіональна політика.** Регіональна політика охоплює всі регіони й міста ЄС. Інвестиції в науково-дослідні та інноваційні центри в Сан-Гвані, Голвеї та Котбусі; модернізація аеропортів Риги та Вроцлава; покращення міської мобільності в Афінах, Софії та Клуз-Напоці; збереження Мон-Сен-Мішеля й охорона Помпеї; розвиток широкосмугової інфраструктури в Корнуоллі чи по всій Литві; підтримка малих і середніх підприємств в Утрехті та Паредеші; модернізація водоочисних споруд у Тренчині та Славонському Броді; сприяння використанню інформаційних технологій в університетах Нікосії та Любляни – ось лише декілька прикладів з-поміж тисяч проектів, які отримали співфінансування з бюджету регіональної політики ЄС.

**11. Транспорт.** Завдяки політиці ЄС упродовж останніх 20 років у транспортному секторі Європи спостерігається значний прогрес:

Відтепер вантажний транспорт може працювати в інших країнах, а не лише в країнах реєстрації, що зменшує кількість порожніх зворотних рейсів.

Ініціатива «Єдине європейське небо» спростила і здешевила перельоти.

Ліцензовані залізничні підприємства відтепер можуть пропонувати свої послуги в будь-якій точці ЄС.

Відкриття ринку морських перевезень дало судноплавним компаніям змогу працювати в більшій кількості країн.

Безпека є пріоритетом номер один. Смертність на автошляхах Європи скоротилася більш ніж удвічі з 2001 по 2016 роки і продовжує знижуватись.

**12. Сільське господарство та розвиток сільської місцевості.** Спільна сільськогосподарська політика забезпечує стабільне постачання продуктів харчування, які виготовляють ресурсоощадливим способом для понад 500 млн споживачів у ЄС і реалізують за доступними цінами. Сільське господарство ЄС – один із основних секторів економіки, котрий забезпечує близько 44 млн робочих місць. У 2016 році обсяг інвестицій на підтримку

фермерів із метою забезпечення ресурсоощадливого виробництва продуктів харчування, а також стимулювання економічного зростання сільських регіонів та активізації життя в сільській місцевості становив близько 61 млрд євро (приблизно 38 % бюджету ЄС).

**13. Морський промисел і рибальство.** Моря й океани не лише забезпечують продукти харчування, зайнятість населення, транспорт і відпочинок. Завдяки науково-технічному прогресу вони є джерелом видобутку мінералів, виробництва фармацевтичних засобів і відновлюваної енергії. ЄС визначив морські природні території, які перебувають під охороною, для захисту екосистем і біорозмаїття, а також послуг, які забезпечують ці екосистеми. На таких територіях діяльність людини обмежена заради збереження природного середовища. Спільна політика в галузі рибальства фінансується через Європейський фонд морського і рибного господарства, який на період 2014–2020 років виділив понад 6,4 млрд євро на допомогу рибалкам в адаптуванні до ресурсоощадливого рибного господарства. З метою запобігання надмірному вилову встановлено квоти за кожним видом риби.

**14. Протидія кліматичним змінам.** ЄС намагається скорочувати викиди парникових газів, заохочувати інших основних забруднювачів активно вживати контрзаходи та запобігати неминучим наслідкам кліматичних змін. Заходи ЄС мають на меті зупинити зміни клімату Землі, зокрема зростання глобальних температур. Підвищення температур має чимало наслідків – затоплення чи посухи в районах, які раніше ніколи не стикалися з подібними ризиками, екстремальні погодні явища, що ставлять під загрозу виробництво продуктів харчування, особливо в бідних країнах. Нестача води та їжі може спровокувати голод, регіональні конфлікти та масову міграцію, чимало видів рослин і тварин опиняться під загрозою зникнення.

До 2020 року ЄС ставить такі цілі у сфері енергетики та протидії кліматичним змінам:

- скорочення викидів парникових газів на 20 % відносно рівня 1990 року (щонайменше на 40 % до 2030 року);
- 20 % усієї спожитої енергії має забезпечуватися з відновлюваних джерел (щонайменше 27 % до 2030 року);
- підвищення енергоефективності на 20 % порівняно з інерційним бізнес-сценарієм (щонайменше на 27 % до 2030 року).

У довгостроковій перспективі ЄС зобов'язується скоротити викиди парникових газів на 80–95 % до 2050 року відносно рівнів 1990 року.

**15. Довкілля.** У Євросоюзі запроваджені чи не найвищі у світі екологічні стандарти. Серед стратегічних завдань – досягти життя в середовищі, де нічого не витрачають марно, де природні ресурси використовують раціонально, а біорозмаїття захищають, цінують та відновлюють. Програма зосереджена на трьох ключових напрямках діяльності:

- захист, збереження та зміцнення природного капіталу ЄС;



- перетворення економіки ЄС на ресурсозберігальну, екологічну та конкурентоспроможну з низьким рівнем викидів вуглекислого газу;
- захист громадян ЄС від екологічних проблем і ризиків для здоров'я та добробуту.

ЄС прагне захистити природні ресурси та припинити скорочення чисельності видів, яким загрожує зникнення. Natura 2000 – це мережа з 26 тис. заповідних природних територій, які охоплюють майже 20 % сухопутної території ЄС, де ресурсоощадлива діяльність людини може співіснувати з рідкісними й вразливими видами. ЄС прагне гарантувати безпечну питну воду та воду для купання, покращити якість повітря, зменшити рівень шуму і скоротити чи усунути наслідки дії шкідливих хімічних речовин.

**16. Енергетика.** Європа стоїть перед серйозними викликами в галузі енергетики. Особливо гострою проблемою є залежність від імпорту енергоресурсів, адже на сьогодні ЄС імпортує понад половину енергоресурсів на суму 400 млрд євро щороку. Серед інших серйозних викликів – ризик перебоїв енергопостачання, високі ціни на енергоносії для домогосподарств і бізнесу, а також екологічні проблеми та проблеми зі здоров'ям унаслідок викидів парникових та інших шкідливих газів, зокрема під час згорання викопного палива. Створено Європейський енергетичний союз, що сприятиме розробці нових технологій і проектів, які об'єднують європейські енергоринки, скоротять рахунки за електроенергію, забезпечать нові робочі місця й економічне зростання. Це дасть Європі змогу стати лідером у сфері відновлюваної енергетики.

**17. Міжнародні відносини та безпекова політика.** Принципи ЄС на міжнародній арені – мир, демократія, верховенство права, забезпечення прав людини й основних свобод. Глобальна стратегія зовнішньої та безпекової політики ЄС визначила такі п'ять пріоритетів: безпека Євросоюзу; стійкість держав і суспільств до зовнішніх чинників; комплексний підхід до подолання конфліктів і криз; спільний для регіонів порядок; глобальне управління у XXI столітті.

Із 2003 року ЄС провів понад 30 цивільних місій та військових операцій на трьох континентах. Серед успіхів – миротворчі місії у декількох гарячих точках світу, підготовка поліцейських, військових і співробітників берегової охорони, підтримка державного будівництва на постконфліктних етапах і боротьба з піратством. ЄС не має постійної армії, проте об'єднує зусилля держав-членів під прапором ЄС.

**18. Розширення ЄС.** Перспектива членства в ЄС є потужним стимулом для демократичних перетворень та економічних реформ у країнах, які прагнуть стати його членами. З моменту заснування 1957 року кількість членів ЄС зросла з 6 до 28 країн. Будь-яка європейська країна може висловити бажання стати членом ЄС, якщо вона поважає його демократичні цінності й прагне їх поширювати. Нові члени можуть приєднатись до ЄС лише після

виконання ними відповідних умов. Отже, політика розширення ЄС допомагає країнам досягти трьох ключових критеріїв:

- політична стабільність, коли політичні інституції країн гарантують демократію, верховенство права, права людини, а також повагу до меншин та їхній захист;
- функціонуюча ринкова економіка і здатність справлятися з конкуренцією та ринковими силами в ЄС;
- здатність брати на себе зобов'язання, пов'язані з членством у ЄС, зокрема відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу.

**19. Європейська політика сусідства.** Європейська політика сусідства регулює відносини ЄС з його 16 найближчими східними й південними партнерами. Основними цілями цієї політики є:

- стабілізація сусідніх країн шляхом вирішення питань економічного розвитку, забезпечення можливостей для зайнятості населення, зокрема молоді, забезпечення транспортного сполучення та з'єднання енергосистем, вирішення проблем міграції, мобільності та безпеки;
- просування інтересів ЄС, пов'язаних із належним урядуванням, поширенням демократії, забезпеченням верховенства права і прав людини;
- сприяння співпраці на регіональному рівні, наприклад, через механізми Східного партнерства та Середземноморського Союзу.

Ключовими ініціативами, у рамках яких реалізується ця політика, є:

Східне партнерство – зміцнення відносин між ЄС та східними сусідами: Азербайджаном, Білоруссю, Вірменією, Грузією, Молдовою та Україною;

Південне сусідство – співпраця між ЄС і 10 країнами-партнерами (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестина, Сирія і Туніс).

**20. Торгівля.** Євросоюз є найпотужнішою торговельною силою та однією з найвідкритіших економік світу. Він має виключні повноваження встановлювати на законодавчому рівні та укладати від імені 28 країн міжнародні торговельні угоди. ЄС має чинні торговельні угоди з 67 партнерами по всьому світу, наприклад, Комплексна економічна та торговельна угода між ЄС і Канадою, що скасувала митні збори на 98 % канадської продукції, заощаджуючи підприємцям 590 млн євро на рік. До кінця 2017 року Євросоюз завершив підготовку торговельних угод зі ще 24 країнами та веде переговори стосовно ще 18 угод, які охоплюють 51 країну. Єврокомісія веде переговори про торгівлю прозоро, систематично публікуючи протоколи перемовин, і регулярно звітує перед Європейським Парламентом та державами-членами.

**21. Міжнародне співробітництво та розвиток.** Виклики, як-от кліматичні зміни, насильницький екстремізм, торгівля людьми та нелегальна міграція, не мають кордонів. Ці загрози стосуються кожного з нас, і тільки співпрацюючи можна їх долати. Для ЄС співпраця в галузі розвитку – не «благодійність», а інвестиції в життєздатне спільне майбутнє. ЄС прагне долати причини бідності. Це означає не лише допомогу в забезпеченні доступу до

продуктів харчування, чистої води, системи охорони здоров'я, освіти та землі і не лише розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури й чистого довкілля. Це означає і розбудову та зміцнення принципів демократії, прав людини та верховенства права.

**22. Гуманітарна допомога та захист населення.** 2016 року допомогу від ЄС обсягом 2,1 млрд євро отримали більше ніж 120 млн людей у понад 80 країнах. ЄС реагує на кризові ситуації через два основні інструменти – гуманітарну допомогу та цивільний захист. Ось кілька прикладів гуманітарної допомоги: надзвичайна допомога вимушеним переселенцям у Сирії та біженцям у сусідніх країнах; гуманітарна допомога біженцям і внутрішнім переселенцям у Греції, Іраку, Туреччині та Ємені; рятувальні гуманітарні операції в найбільш постраждалих громадах Південного Судану та Центральноафриканської Республіки; допомога громадам у районах із високим ризиком стихійного лиха для забезпечення максимальної підготовки та відновлення. Кожен євро, інвестований у підготовку до можливого стихійного лиха, заощаджує до семи євро, які будуть витрачені на боротьбу з його наслідками.

ЄС відряджає фахівців для надання допомоги в багатьох кризових ситуаціях, зокрема: забезпечив координацію та співфінансування транспортних витрат під час проведення протипожежних операцій в Європі влітку 2017 року; після спалаху лихоманки Ебола 2014 року створив Європейський медичний корпус для оперативного реагування на надзвичайні ситуації, що мають наслідки для здоров'я як у ЄС, так і поза його межами; допомагав постраждалим від землетрусу 2016 року в Еквадорі.

**23. Правосуддя і захист основних прав.** Євросоюз забезпечує комплекс прав, що включає:

Правила запобігання дискримінації за ознакою статі, расової чи етнічної приналежності, релігії чи віросповідання, інвалідності, віку чи сексуальної орієнтації.

Право кожної особи на захист персональних даних за новими правилами, що набрали чинності у травні 2018 року.

Хартія основних прав, де закріплено всі особисті, громадянські, політичні, економічні та соціальні права, якими користується людина в ЄС.

Політика ЄС у сфері правосуддя та захисту основних прав. Координація правових норм і доступ до правосуддя на рівних умовах у всіх країнах є ключовими питаннями. Ця координація також допомагає підприємствам торгувати і працювати на єдиному ринку ЄС.

Крім того, ЄС прагне зміцнити взаємодовіру між судами й адміністраціями держав-членів, які визнають судові рішення одна одної. Це особливо важливо у разі розірвання шлюбу, встановлення опіки та призначення аліментів.

**24. Охорона здоров'я.** Політика ЄС у цій сфері зосереджується на протидії серйозним загрозам для здоров'я людини в усьому світі, профілактиці

захворювань і забезпеченні для всіх рівного доступу до якісного медичного обслуговування. Євросоюз активно працює в різних напрямках, як-от накопичення знань про злоякісні хвороби, пропаганда здорового способу життя та боротьба з тютюнопалінням через упровадження законодавчих обмежень. Усі медичні препарати в ЄС підлягають обов'язковій реєстрації на національному рівні або на рівні ЄС, перш ніж потрапити на ринок. Головним інструментом реалізації стратегії ЄС у галузі охорони здоров'я є третя Програма охорони здоров'я ЄС, із бюджетом у 449 млн євро на 2014–2020 роки. Крім того, програма Horizon 2020 інвестує 7,5 млрд євро в дослідження та інновації у сфері охорони здоров'я.

**25. Безпека продуктів харчування.** Політика ЄС покликана гарантувати безпечні та поживні продукти харчування, які виробляють зі здорових рослин і тварин. Здоров'я охороняється на кожному етапі процесу виробництва продуктів харчування шляхом запобігання їх забрудненню, просуванню стандартів гігієни харчування, здоров'я рослин, а також здоров'я та належного утримання тварин. Правила маркування продуктів також надають споживачам інформацію, важливу для їх здоров'я.

Єврокомісія може проводити інспекції на місцях як на території ЄС, так і поза його межами для забезпечення відповідності імпортованої продукції суворим вимогам гігієни ЄС. Система швидкого оповіщення захищає споживача від харчових продуктів, які не відповідають правилам ЄС, зокрема дає змогу виявити заборонені речовини. У кожному випадку значних спалахів хвороб тварин або харчового отруєння споживачів ЄС можна відстежити рух продуктів харчування за допомогою електронного механізму – Системи торговельного контролю та експертизи.

**26. Захист прав споживачів.** Споживча політика ЄС гарантує права споживачів, дбає про безпеку продукції, допомагає покупцеві свідомо обирати товари та послуги, а в разі виникнення проблем пропонує інструменти для їх вирішення, зокрема:

1. На всіх видах транспорту встановлено мінімальні стандарти, що забезпечують права пасажирів, зокрема права на інформацію, допомогу та компенсацію у разі скасування чи тривалих затримок рейсів.

2. Купуючи товар онлайн, споживач може відмовитися від нього протягом 14 днів, а також може повернути товар протягом 2 тижнів.

3. Скасовано плату за роумінг. Європейці, котрі подорожують територією ЄС, оплачують послуги мобільного зв'язку за тарифами своєї країни.

4. Якщо товар, придбаний в ЄС (онлайн чи в магазині), відрізняється від його реклами або не працює належним чином, споживач має право на безкоштовний ремонт чи заміну.

5. Із 2016 року нові правила ЄС щодо іпотечних кредитів запровадили вимогу про подання в рекламі чіткої інформації для споживача та його своєчасне інформування до моменту підписанням ним контракту.

6. Онлайн-платформа для врегулювання спорів дозволяє вирішувати суперечки стосовно онлайн-покупок цілковито в мережі Інтернет. Суворі стандарти безпеки застосовують до іграшок, електроприладів, косметики й фармацевтики, гарантують відкликання небезпечної продукції з ринку.

**27. Банківська система та фінансові послуги.** Фінансові установи відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності й зростання економіки ЄС, адже надають фінансування домогосподарствам і підприємствам, дають людям змогу заощаджувати й інвестувати, а також страхують від ризиків і спрощують платежі. ЄС провів масштабні реформи, спрямовані на зміцнення фінансової системи й спроможності протистояти майбутнім фінансовим та економічним потрясінням. Це, зокрема, передбачає застосування жорсткіших правил до захисту депозитів у разі банкрутства банків.

Ринок фінансових послуг повністю ще не інтегрований у єдиний ринок ЄС. Це ускладнює доступ і використання споживачами фінансових продуктів, як-от банківські рахунки, кредитні картки, іпотечні кредити та страхування в різних країнах ЄС. Євросоюз докладас чимало зусиль, аби фінансові послуги краще працювали на споживачів і дрібних інвесторів. Наприклад, ужиті заходи для гарантування права доступу до основних банківських рахунків на всій території ЄС.

**28. Конкуренція.** Правила ЄС спрямовані на те, аби всі підприємства конкурували на єдиному ринку на засадах чесності й рівності на користь споживачів, бізнесу та європейської економіки загалом. Єврокомісія вживає заходів щодо:

- картелів або інших нелегальних домовленостей між компаніями з метою уникнення конкуренції або встановлення штучно завищених цін;

- зловживання домінувальним становищем, коли великий гравець намагається виштовхнути конкурентів із ринку (2017 року Єврокомісія оштрафувала Google на суму 2,42 млрд євро за зловживання своїм домінувальним становищем на ринку, оскільки ця пошукова система просуvala власний сервіс у результатах пошуку, занижуючи пропозиції конкурентів);

- державної допомоги, яку уряди ЄС надають компаніям, що може спотворювати конкуренцію на єдиному ринку. Державна допомога дозволена, якщо сприяє розвитку менш розвинених регіонів, малих і середніх підприємств, захисту довкілля, навчання, зайнятості та культури населення. Прикладом незаконної допомоги стало надання Ірландією податкових пільг компанії Apple на суму до 13 млрд євро. Це незаконно, оскільки дало компанії Apple змогу сплатити значно меншу суму податків порівняно з іншими підприємствами. Ірландія тепер має забезпечити повернення незаконно наданої допомоги.

**29. Оподаткування.** ЄС не може безпосередньо встановлювати податки чи визначати ставки оподаткування. Роль ЄС полягає у здійсненні нагляду за національними податковими правилами та забезпеченні:

- вільного руху товарів, послуг і капіталу на єдиному ринку ЄС;

- відсутності несправедливої переваги одних підприємств у певній країні відносно їхніх конкурентів в іншій країні;
- відсутності податкової дискримінації відносно споживачів, працівників або підприємств інших країн ЄС.

Для ухвалення рішень ЄС із податкових питань уряди всіх держав-членів мають домовитися, щоби врахувати інтереси кожної. Щодо деяких податків, наприклад, податку на додану вартість або акцизних зборів на бензин, тютюн і алкоголь, країни ЄС вирішили загалом узгодити свої правила та мінімальні ставки, щоб уникнути недобросовісної конкуренції на єдиному ринку.

**30. Митний контроль.** Митний союз означає спільну роботу всіх країн ЄС заради забезпечення вільного обігу ввезених товарів та їх безпеки для людей, тварин і довкілля. Країни-учасниці застосовують однакові тарифи до товарів, які ввозяться на їхню територію з решти країн світу, і не застосовують жодних тарифів у себе в країні (під час перевезення товарів з однієї країни ЄС в іншу жодні мита не сплачуються). Національні митні служби, що діють як єдина структура, захищають споживачів від товарів, які можуть бути небезпечними чи шкідливими для здоров'я. Вони також сприяють боротьбі з організованою злочинністю й тероризмом, запобігають контрабанді цінностей з Європи, унеможливають незаконний експорт відходів.

**31. Культура та медіа.** ЄС прагне зберегти спільну культурну спадщину Європи та зробити її доступною для всіх, підтримує мистецтво і сприяє процвітанню креативних та аудіовізуальних індустрій, зокрема завдяки програмі «Креативна Європа». Протягом 7 років своєї діяльності ця програма забезпечує фінансування для 250 тис. митців і діячів культури, 2 тис. кінотеатрів, 800 кінофільмів і 4,5 тис. проектів із перекладу книжок. Вона передбачає інвестиції обсягом 1,46 млрд євро, заохочує ініціативи, як-от нагороди ЄС у галузі культурної спадщини, архітектури, літератури та музики, а також присвоєння звання культурної столиці Європи. Політика ЄС щодо аудіовізуальних засобів і медіа спрямована на те, щоб кіно, телебачення, відео підпадали під дію загальноєвропейських правил вільного й чесного обігу на єдиному ринку, захисту дітей і споживачів, забезпечення плюралізму медіа, збереження культурного розмаїття та боротьби з расовою й релігійною ненавистю.

**32. Молодь.** ЄС прагне відкрити для молоді більше можливостей на ринку освіти й праці, а також забезпечити максимальну участь у всіх сферах суспільного життя. Ось лише декілька прикладів:

1. Програма Erasmus+ з бюджетом 14,7 млрд євро дає можливість здобувати освіту, навчання, досвід і працювати волонтерами за кордоном.
2. Програма «Erasmus для молодих підприємців» допомагає молодим підприємцям здобути навички для започаткування та ведення малого бізнесу.
3. Європейський корпус солідарності – нова ініціатива ЄС, завдяки якій у молоді з'являються можливості для волонтерської діяльності й роботи в проектах, що реалізуються як у країнах проживання, так і за кордоном.

4. Програма «Гарантія для молоді» з фінансуванням у 8,8 млрд євро сприяє, щоб усі люди молодші ніж 25 років змогли отримати якісну, конкретну пропозицію щодо роботи, навчання, стажування чи продовження освіти протягом 4-х місяців після здобуття освіти чи отримання статусу безробітного.

5. Європейський молодіжний портал надає інформацію про ці та інші ініціативи ЄС для молоді в усій Європі, а Європейський портал мобільності праці EURES допомагає об'єднувати шукачів роботи й роботодавців у ЄС, а також в Ісландії, Ліхтенштейні, Норвегії та Швейцарії.

**33. Спорт.** Євросоюз популяризує переваги спорту для здоров'я, заохочує діалог зі спортивними організаціями, а також бореться з такими проблемами, як допінг, практика договірних матчів і насильство. Спорт і фізична активність є невід'ємною частиною життя людини, він не лише покращує здоров'я та самопочуття, а й може допомогти вирішувати такі проблеми, як расизм, соціальна відчуженість і гендерна нерівність. Сьогодні політика ЄС у галузі спорту переважно здійснюється через програму Erasmus+.

Опитування щодо спорту та фізичної активності показує, що громадяни ЄС недостатньо активні фізично. Політика ЄС у сфері охорони здоров'я сприяє підвищенню фізичної активності через обмін передовим досвідом, а також через платформу ЄС, на якій розглядають питання дієт, фізичної активності та здоров'я, що є форумом для протидії несприятливим тенденціям.

**34. Бюджет.** Бюджет ЄС дає змогу реалізовувати те, що має важливе значення для європейців. Об'єднавши ресурси на рівні ЄС, держави-члени можуть досягти більшого, ніж могли би досягти поодиночі.

Приблизно 94 % бюджету витрачається в державах-членах ЄС і за його межами на розвиток і гуманітарну допомогу, а 6 % – на адміністративні витрати ЄС. Річний бюджет ЄС 2017 року становив близько 158 млрд євро. Це велика сума в абсолютному вираженні, проте лише близько 1 % того багатства, яке забезпечують економіки держав-членів щороку. Близько 80 % бюджету ЄС складають національні внески, які визначаються на основі валового національного доходу та податку на додану вартість.

**35. Протидія шахрайству.** Корупція і шахрайство можуть завдавати серйозної шкоди економіці та підривати довіру громадян до демократичних інституцій і процесів. Контрабанда цигарок, ухилення від сплати ввізних мит на взуття й одяг – можна навести чимало прикладів шахрайства, що може дорого коштувати платникам податків. Лише через корупцію економіка ЄС втрачає 120 млрд євро на рік. Щоби протистояти цим загрозам, Європейське бюро протидії шахрайству (OLAF) розслідує випадки шахрайства, корупції та іншої незаконної діяльності, пов'язаної із залученням коштів ЄС, серйозні правопорушення з боку співробітників, а також допомагає інституціям формувати й здійснювати політику попередження та виявлення шахрайства. Це бюро входить до складу Європейської Комісії, однак діє абсолютно незалежно в межах свого мандату на проведення розслідувань.

## Література

1. Європейський Союз: Що це таке і що він робить. – Київ: Представництво ЄС в Україні, 2018 / Україна – Європа: Євроінтеграційний портал. – Режим доступу: <https://publications.europa.eu/en/web/general-publications/publications>.

*19 грудня*

### **Феномен Марії Матіос (до 60-річчя від дня народження)**

У слові рідному велика сила є,  
що розбива граніт і золото кує.

*М. Рильський*

Марія Матіос – одна з найпопулярніших сьогодні письменниць, постать якої стала певною мірою харизматичною в сучасній українській літературі. На вистави за мотивами її романів збираються аншлаги. Та й самій Матіос під час літературних фестивалів ніколи не вдається обмежитися годинною автограф-сесією – все триває переважно втричі довше.

Одні називають її другою Лесею Українкою, інші – Стефаником у спідниці, ще порівнюють з Акуніним, навіть з Габріелем Гарсія Маркесом. Але їй подобається вислів Михайла Шевченка, який колись сказав, що Марія Матіос пише, як Марія Матіос. Усі епітети на адресу письменниці не перерахувати – «чортик, що вискочив із табакерки», гранд-дама, прима, найплідніша в українській літературі.

Марія Матіос – корінна гуцулка з Буковини. Має унікальне дослідження своєї родини, що корінням сягає 1790 року. Народилася 19 грудня 1959 року в с. Розтоки Путильського району Чернівецької області. Поетичній мові вона навчалася з малих років у своїх предків. Її бабуся, із хутора Сірук Чернівецької області, розмовляла афоризмами, за це її називали Соломоном. Прадід її був письменником, але грамоти не знав. Мама майбутньої письменниці була вчителькою, і саме завдяки їй дівчинка рано зрозуміла матеріальну силу слова.

Випускниця філологічного факультету Чернівецького університету, Марія Матіос пишається тим, що була серед тих, хто добивався присвоєння навчальному закладу імені «буковинського соловейка» – поета Юрія Федьковича. За освітою – український філолог, за покликанням – добровільний народознавець, поет, прозаїк, публіцист, цікавиться психологією, етнографією.

Протягом близько 10-ти років займалась журналістикою. Вісім із них була редактором газети на машинобудівному заводі імені Дзержинського в Чернівцях. Керувала Чернівецькою обласною організацією Національної спілки письменників України, займалась видавничою справою, була одним із засновників науково-літературного «Буковинського журналу». Із листопада 2005 до вересня 2010 року працювала заступником голови Комітету з Національної премії України ім. Тараса Шевченка (перед цим також працювала в цьому



Комітеті з 2003 р.). У 2011 році виступала членом журі літературного конкурсу «Юне слово».

2012–2014 рр. – депутат Верховної Ради України 7-го скликання від політичної партії «УДАР Віталія Кличка», із 2014 до 29 серпня 2019 р. – 8-го скликання від «Блоку Петра Порошенка».

Перші вірші надрукувала у 15 років. Марія Матіос – автор збірок віршів: «З трави і листя» (1982), «Вогонь живиці» (1986), «Сад нетерпіння» (1994), «Десять дек морозної води» (1995), «Жіночий аркан» (2001), «Жіночий аркан у саду нетерпіння» (2007).

Поетеса Марія Матіос зростає від публікації до публікації, її віршам притаманне органічне відчуття колориту рідного буковинського краю, вміння по-своєму сказати про минуле і сучасне народу, передати стан людської душі, закоханої в красу і неповторність навколишнього світу. Кращі вірші поетеси тримаються на міцній основі народної мови, перейняті фольклорними мотивами. У багатьох, на перший погляд, пейзажних віршах є щось більше, аніж живописання природи – у них «олюднення» природи й усвідомлення людини як її частки. Прагнення висловлюватися містко, сконденсовано породжує образне, узагальнене відображення, характерне дійсності:

*Від воріт до воріт – ні сліду.*

*Дівич-сніг зберігає форму.*

*Ліньки крикнути через пліт: – Сусідо! –*

*Розмовляємо по телефону.*

У доробку поетеси багато віршів про кохання. У них «звичайна жінка з маленьким сентиментом у душі» піднімається до жінки, що є «найсуспільніша з усіх людей»:

*Я сива дрімба,*

*Я відлуння печальних скель.*

*Я з-під каменя сонна риба,*

*Я з потоку – в'юнка форель.*

*Я погідна – як осінь срібна.*

*Я солодка – як майський мед.*

*Я нечутна – як в жилах рідна кров.*

Найбільшу популярність здобули її прозові твори: «Нація» (2001), «Життя коротке» (2001), «Бульварний роман» (2003), «Фуршет від Марії Матіос» (2003), «Солодка Даруся» (2004), «Щоденник страченої» (2005, 2007), «Містер і місіс Ю в країні укрів» (2006), «Нація. Одкровення» (2006), «Майже ніколи не навпаки» (2007), «Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008), «Кулінарні фіглі» (2009), «Чотири пори життя» (2009), «Вирвані сторінки з автобіографії» (2010), «Армагедон уже відбувся» (2011), «Черевички Божої матері» (2013), «Приватний щоденник. Майдан. Війна...» (2015), «Букова земля» (2019).

Її книги світові критики назвали «ударом і викликом» сучасності. Твори письменниці перекладені сербською, румунською, російською, польською,

хорватською, білоруською, азербайджанською, японською, китайською, єврейською мовами. Друкувалися у Канаді, США, Китаї, Хорватії, Росії, Сербії.

Марія Матіос – лауреат літературної премії «Благовіст», лауреат премії ім. Володимира Батляка. Має титул «Найпліднішої письменниці України». У 2004 році Марія Матіос перемогла у конкурсі «Книжка року» («Солодка Даруся»). Вона лауреат літературної премії України імені Тараса Шевченка 2005 року за роман «Солодка Даруся». У 2007 р. стала володаркою Гран-прі та першого місця конкурсу «Коронація слова 2007» за роман «Майже ніколи не навпаки». 2008 року – переможець конкурсу «Книжка року 2008» у номінації «Красне письменство – Сучасна українська проза» за роман «Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба». За цей роман у 2009 році отримала також державну нагороду – диплом першого ступеня в номінації «Бестселер» на V Київському міжнародному книжковому ярмарку.

Не менш успішні та популярні і вистави за романами Матіос. «Солодку Дарусю» у постановці Івано-Франківського театру з аншлагами показали 78 разів, зокрема на гастрольях у Канаді та п'ять разів – у Києві.

Марія Матіос полюбляє психологічну прозу Цвейга, Чехова. Комунікативна, щира, вміє слухати. Яскрава в поведінці, у мові, характером. Марія Матіос називає себе твердою та непоступливою, якщо йдеться про життєві цінності. А своє слово – гострим лезом.

Разом із тим письменниця іноді вагається, чи варто їй писати. «Часом не знаєш, чи Бог нагородив чи покарав тим словом... Іноді думаю: а на холеру я пишу ці книжки, якщо люди все одно дуріють, вар'ятіють? Але коли годинами простоюють в чергах за моїм афтографом, то, значить, щось у тих книжках є», – поділилась вона. Також Марія Матіос наголошує, що не любить тривіального читива, тому сама намагається писати інакше: «Я беруся за перо лише тоді, коли мені є що сказати (і я дуже довго і добре думаю, чи мені вже є що казати читачеві, чи ще ні, чи вже ні). Я не хочу, щоб мене читали в метро, щоб від моїх творів «ловили кайф» тривалістю поїздки від Хрещатика до Оболоні. Від віршів – хай ловлять «кайф», але коли йдеться про прозу, я хочу, щоб мій читач думав. Бо я знаю, що мій читач, навіть якщо колись він і не був моїм, зрозуміє моє письмо і зрозуміє, що я до нього ставлюся з повагою... Я, як письменник, не хочу бути ані зомбувальником, ані диктатором моралі, я, в принципі, не виношу вироків минулому, сучасному, чи майбутньому. Я даю своє розуміння людини, ситуації, характеру, обставин. І все. Я не повчаю».

Досить яскравими є й такі висловлювання письменниці:

«...кожна людина, незалежно від суспільного становища, інтелекту і т. ін. є «двоповерховою», бо вона живе в двох паралельних світах – у реальному і в підсвідомому, і література мусить показати точку перетину цих двох світів...»;

«...зараз читач потребує розумної, благородної літератури, оскільки з розумом і благородством у повсякденному житті стикається дедалі менше. А читання – усе-таки річ інтимна...»;

«Я знаю, що я хочу сказати кожною своєю книжкою. І знаю ціну кожній. Стовідсотково мої книжки – це книжки, писані лівою рукою (я шульга від природи)... У моїй лівій руці зосереджено все моє серце, письменницький досвід і жадоба знань».

Газета «Сьогодні» назвала топ-3 книги Марії Матіос:

**«Солодка Даруся» (2004).** Книга «Солодка Даруся», або «Драма на три життя» визнана найкращою книгою першого 15-річчя Незалежності, яка найбільше вплинула на українців.

Події, описані в романі, – це українська історія 30-70-х рр. ХХ ст. Це, зокрема, період насильницької колективізації на Буковині та Галичині, прихід радянської влади, появи так званих «лісових людей» – Української повстанської армії, яка вела відкриту й приховану боротьбу із «советами». Однак історичні події – не основний предмет зображення у творі: у ньому насамперед ідеться про людську душу, відкриту й захovanу від стороннього ока водночас.

У романі розкрито трагедію сім'ї Ілашуків – Михайла, його дружини Матронки й донечки Дарусі, понівечених радянськими НКВДистами в довоєнний та післявоєнний період окупації радянськими військами Західної України. В особі цієї родини показано трагедію всього буковинського народу, який роками жив у страху. Окупанти змушували його йти проти власної волі. Люди безвідмовно виконували накази, вбачаючи в цьому порятунок для себе та своєї родини, інші не витримували знущань і закінчували життя самогубством, третіх знищували фізично й морально. Марія Матіос відобразила не так людей, як епоху, яка породила злочин, і вже на її тлі розкрила драму людських стосунків.

З часу виходу книжка «Солодка Даруся» витримала 6 видань загальним накладом понад 200 тисяч.

**«Майже ніколи не навпаки» (2007).** Книга письменниці «Майже ніколи не навпаки» завершує історично-психологічну трилогію, яку розпочала «Солодка Даруся». За словами авторки, її книга про те, що може людське серце, вражене любов'ю й ненавистю, радістю і заздрістю. Це драматична історія кількох гуцульських родин (Чев'юків, Кейванів, Варварчуків) часів Австро-Угорської монархії, Першої світової війни та першої третини ХХ століття.

Книга складається з трьох частин: «Чотири – як рідні – брати», «Будьте здорові, тату», «Гойданка життя». Три частини – три новели – три драматичні сцени. У першій новелі розповідається про трагедію родини Чев'юків, яка втратила найменшого Дмитрика. Потім застрелено на полюванні господаря Кирила, а брати – Павло, Оксентій, Андрій – розсварилися поміж собою за землю. Друга новела увиразнює головні події першої: у ній ідеться про історію одруження Петруні (через неї загинув Дмитрик) із «невдатним до жінки»

Іваном Варварчуком, її плекання ганчір'яної дитинки, любов до найменшого Чев'юкового сина. Третя новела прояснює дві попередні: у ній розповідається про любов Мариньки й Кирила, зраду останнього, переживання Олекси Німого, потай закоханого у Мариньку, подружні стосунки Кейванів.

Письменниця змальовує життєві драми родин, метання головних героїв, доводить, що кожна родина і кожна особистість – це ансамбль відносин.

**«Москалиця. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» (2008).** «Ця книжка така ж дивна, як і наше життя. Така ж перекинута, і все в ній іде шкереберть», – прокоментувала авторка.

Життя героїв у повісті «Москалиця» розгортається на тлі історичних подій, точніше – самі їхні долі затаює в невблаганне колесо історії. Народження Северини (головної героїні) – побічний «результат» війни. Її матір, Катрінку, згвалтували вояки русацького загону в 1914 році, згодом «забрала» вода разом із хатою. Северина (Москалиця), залишившись сиротою, потрапила в найми до Онуфрійчуків, яких заарештували та вислали до Сибіру. З цього часу Северина змушена жити на окраїні хутора, займатися зілляварінням. Ціною зради друга, ціною власного страху знаходить порятунок від червоного терору. Северина мала розум, більший за серце, і нікого не любила. Адже саме суспільно-історичні умови, у яких вона жила, не залишили «в душі її місця ні для кого...»

Друга повість «Мама Маріца – дружина Христофора Колумба» – про навіжену материнську любов. Маріца, дівчина з Молдови, дізнається про смерть свого чоловіка вагітною. Унаслідок родової травми її син став інвалідом із хворобою Дауна. Та жінка несе хворобу сина, як хрест, божеволіє, коли сина хочуть забрати в інтернат. Усі люди знають, що хвороба Дауна – це горе. Проте висвітлення життя матері, яка ростить свого Христофора з таким діагнозом – це пізнання болючого невідомого, яке існує поряд із нами в той час, як ми – звичайні та здорові люди, ходимо на роботу, святкуємо події та відвідуємо кіно. Але нікого не обходить трагедія жінки. І вбиває її людський осуд, убиває словами. І музика її батьківщини, запаморочливий танок «сонячної Молдавії» – останнє, що ввижається Маріці в цьому безжальному житті...

Перша повість присвячена «кожній жінці зокрема», друга – «кожній матері окремо». Немає межі жіночій винахідливості в час смертельної небезпеки. Немає страху, який позбавив би жінку волі чинити опір. Немає людини, здатної розгадати жінку, що тримає таємницю впродовж життя, як тримає власну честь.

За результатами соціологічних досліджень, Марія Матіос незмінно входить до п'ятірки сучасних письменників, яких читають і знають в Україні. Також письменниця входить до сотні найбільш впливових жінок України.

Марія Матіос живе в Києві. Заміжня.

Нещодавно в Інтернет-мережі з'явилася приголомшлива новина про трагедію в родині письменниці: 10 жовтня загинув її 35-річний син Назарій.

«24.11.1983 – 10.10.2019. Пробач мені, єдиний Сину... може, замість тебе там мала бути я... та поки всіх і все розсудить Бог, поможи мені, Синку, сушити сльози за Тобою...», – написала вона. Причину смерті Матіос не повідомила.

## Література

1. Ісаченко Л. Її вічні лови за людиною: Розмова з лауреатом Нац. премії України ім. Т. Шевченка, письменницею М. Матіос // Уряд. кур'єр. – 2009. – 12 верес. – С. 12.
2. Насмінчук І. А. Стильове розмаїття прози Марії Матіос : навч. посіб. – Кам'янець-Подільський: Буйницький О. А., 2009. – 180 с.
3. Феномен Марії Матіос: інтелект-реліз / авт.-укладач М. М. Максименко. – Полтава, 2013 . – 16 с.
4. Харчук Р. Б. Марія Матіос: між традицією і стилізацією // Сучасна українська проза. Постмодерний період : навч. посіб. – К.: Академія, 2011. – С. 68–73.

**Лагдан Світлана Петрівна**

**ВІСНИК КУРАТОРА № 60**

(листопад 2019 р.)

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк.2,20. Обл.-вид. арк. 2,24.

Тираж 5 пр. Зам. №

Дніпровський національний університет  
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1315 від 31.03.2003

Адреса видавця та дільниці оперативної поліграфії:  
вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010